

Sántha Kálmán, az idegtudós

Nagybecskerekén született 1903-ban köztisztviselő családban. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett orvosi diplomát. Tanulmányait kormányzói gyűrűvel fejezte be, 1929-ben. Majerszky Klára, aki felesége és küzdőtársa volt, idézi az „Est” című újságban megjelent nyilatkozatát. Az újságíró kérdésére, hogy miért nem volt egyetlen bajtársi testületnek sem tagja, Sántha így válaszolt: " ... *Megmagyaráztam, hogy nem ettől függ valakinek a magyarsága ...Én inkább tanultam*". Schaffer Károly professzor 1927-ben a Budapesti Elme- és Idegkórtani Klinika díjtalan gyakornokává fogadta. Sántha Kálmán mellett ugyancsak ott dolgoztak olyan későbbi kiválóságok, mint Lehoczky Tibor, Környey István, Szigethy Aladár és Horányi Béla. Sántha Kálmánt 1929-ben tanársegéddé nevezték ki, 1934-ben magántanári képesítést szerzett. Sántha számos téma kutatására kapott lehetőséget, um. a tárolásos betegségek, a diffúz lemnoblastosis, az agyi erek rheumás elváltozásai stb. Schaffer őt bízta meg a *tehetség-problémák* kutatásával. A „*Lángész és átöröklés*” című írásában különbséget tett a talentum és a zseni között: „*Zseni keletkezéséhez erős akarat és kitartás, valamint művészi és magas intellektuális adottság szükséges*”. Kifejtette, hogy: „*A talentum a kor gyermeke, a zseni minden időké*”.

1936-37-ben Rockefeller ösztöndíjasként Kanadában a Montreali Neurológiai Intézetben dolgozott, ahol a diagnosztikában, neurofiziológiában és az idegsebészetben képezte magát. Penfield, az intézetvezető idegsebész, állította róla, hogy: „*éles eszű tehetséges fiatalember aki hűséges a hazájához és elkötelezett a kutatás és tanulás iránt*”. 1939-ben - 36 évesen - a Debreceni Ideg-és Elmeklinika igazgatójává, majd 1941-ben nyilvános rendes tanárává nevezték ki. 1939-től 1951-ig vezette a debreceni Idegklinikát. Klinikai észlelései pl. az aphasiákról, - az idegsebészet célját szolgálták. A féltekei dominanciára vonatkozó megfigyelései ma is érvényesek.

Biztos ítéletű diagnosztaként és elhivatott tanárként különleges tehetsége volt a problémák végiggondolására. Sántha nem csak magyarázta az észleléseit, hanem meg akarta gyógyítani a betegeket. Ezért fordult az idegsebészet felé. Életelve volt a szigorúság és az emberség. Kitűnő neurológusokat és idegsebészeket nevelt, ezáltal iskolát alapított.

Sántha sorsában a nagy fordulatot a Világháború vége hozta el. A szovjet csapatok 1944. októberben vonultak be Debrecenbe. Sántha ezt megelőzőleg az elmenekült dékán helyett megakadályozta az Egyetem kitelepítését; néhány tanártársával fenntartotta annak működését. Tekintélyét jelzi, hogy az Ideiglenes Kormány második elnökévé választották. Intenzív szakmai munkáján közéleti elfoglaltságai semmit nem változtattak. 1949-ben Kossuth díjjal tüntették ki, 1950-ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta.

Mi volt Sántha „bűne” és hogyan lett a Rákosi-korszakban politikai per áldozata? Racionális világlátása, tárgyilagossága és tisztessége érzékennyé tette minden hatalmaskodással, álnoksággal, képmutatással szemben. Az első támadás a Szabadságharcos Szövetség elnökségéről való lemondás után érte. 1950-ben tiltakozott a katonai oktatás egyetemi bevezetése ellen. Ekkor vált ellenséggé. Ezután egy párt-titkár medikus durva támadást intézett ellene. A színjáték a "sztahanovista ügyel" folytatódott. 1951-ben baloldali hallgatók feljelentették Sánthát. Az MTA osztályvezetőségi ülése nyilvános vitára szólította fel. Magyarázatát, hogy a kifogásolt előadásában nem általában "sztahanovistákról", hanem a kiélezett versenyhelyzetekben fellépő szorongások, félelmek, feszültségek, fizikai és szellemi teljesítőképességet rontó hatásáról volt szó - nem fogadták el. Az ülés tervezettsége szembetűnő volt. Néhányan, köztük Szentágothai János, Haynal Imre és Kerpel-Fronius Ödön szót emeltek Sántha érdekében, de az Orvosi Osztály 14 igen szavazattal 5 ellenében kizárását javasolta az Akadémiáról. Sántha értelmetlennek találta a védekezést. 1951 júniusában Sánthát a katedrától is megfosztották és Balassagyarmatra került főorvosnak.

Sántha a helytállás eleven példája lett. Rehabilitációja 1955-ben került szóba, majd 1956 augusztusában az MTA beismerte, hogy Sántha kizárása "kellő alap nélkül történt" és tagságát visszaadta. Egészsége gyorsan romlott, 1956 december 12-én meghalt.

Ha csupán a politikai rendszerek bűnéül rónánk fel minden idők legjobb magyar neurológusának megpróbáltatásait, akkor a „Sántha-ügy” tanulság nélkül záródna le. A dokumentumok azonban élesen kirajzolják az „*Írástudók árulását*” amelyet Benda nyomán Babits fogalmazott meg. Ezek fényében Sántha sorsa túlmutat a politikán, és ezért időtlen. A politikai elit árulásában a morál és az igazság elfelejtése kérhető számon. Sántha Kálmán nem volt hajlandó erre a felejtésre. Ezért illik rá a jellemóriás megjelölés, és ezért marad személye mindannyiunk számára orvosként, tudósként és közéleti emberként örökre példaadó.

Szirmai Imre

egyetemi tanár

SE Neurológiai Klinika, Budapest